

**HIVZIJA HASANDEDIĆ, KATALOG ARAPSKIH, TURSKIH
I PERZIJSKIH RUKOPISA, MOSTAR, ARHIV
HERCEGOVINE, 1977., STRANA 330 PLUS SADRŽAJ, PLUS
ISPRAVKE (NA POSEBNIM LISTOVIMA) 23,5 x 17.**

O Katalogu arapskih, turskih i perzijskih rukopisa Arhiva Hercegovine u Mostaru, u obradi Hivzije Hasandedića, bilo je već govora u nekim našim listovima i edicijama (Islamska misao, 1-1938, br. 1, str. 28-29; Takvim za 1979., str. 335-337; Glasnik VIS-a, XLII (1979, br. 1, str. 95-988). Tu je ukazano na značaj i vrijednost ovog kataloga, kao i na doprinos koji je H. Hasandedić ovim svojim radom dao našoj nauci i kulturi. Detaljnijim pregledanjem Kataloga bez mnogo poteškoća može se ustanoviti u kojim su sve mostarskim porodicama postojale privatne biblioteke, pa nekada i koliko su imale djela, odnosno rukopisa. To je opet itekako važno, kad se govori o kulturnim prilikama pojedinih mjesta Bosne i Hercegovine u minulim stoljećima. Pri tome treba imati na umu da nisu ni sve knjige, odnosno rukopisi, iz mostarskih porodica sabrani u Arhivu Hercegovine, nego rasuti na sve strane. A koliko je toga tek propalo i nestalo!

Ovdje će biti riječi o djelima domaćih pisaca, koja do sada nisu bila poznata u nauci, zatim o već poznatim djelima domaćih autora, pjesmama naših pjesnika, fetvama bosanskohercegovačkih muftija, nekim idžazetnamama, djelima iz područja narodne medicine i receptima za pojedine lijekove, što se nalaze u Arhivu Hercegovine, a prezentirano je u ovom katalogu.

I

Mustafa Sidki ef. Sarajlić (rođen u Stocu, umro u Mostaru 1847.), muderis i muftija u Mostaru, na traženje bosanskog namjesnika Abdurahim paše, napisao je jedno djelo u kome je obradio nekoliko tema, koje su tada bile veoma aktuelne: O značaju nauke; Kakve osobine treba da ima imam i kada je dužnost pokoravati mu se; Džihad; Dužnost upotrebe oružja, oblačenje vojne uniforme, udaranje u bubnjeve, obuka vojske i viteške igre; Odmetništvo, Jataci i postupak prema njima; Konfiskacija u vojne svrhe i Zaključak (kodeks br. 32).

U kodeksu broj 95 nalazi se zbirka hutbi za džumu namaz, koje je sastavio ili prepisao Mustafa ibn Jusuf — Šejh Jujo.

Ibrahim Spahić, sin Hadži Muhameda iz Mostara, sabrao je i napisao zbirku predavanja (vaz) i savjeta (nesaih). Djelo je podijeljeno na poglavlja. Tretiraju se razna pitanja iz područja akaida, ahlaka i fikha (kodeks 215).

Kodeks 238 sadrži dvije rasprave, jednu iz područja akaida, a drugu iz područja medicine. U jednoj bilješci se veli da je pisac Hadži Mehmed Bošnjak (Bosnevi) i da je napisana 1649. (1059 po hidžri).

Mustafa Sidki ef. Karabeg, mostarski muderis i muftija, poznat je kao pisac jednog djela iz osnova šeriatskog prava (usuli fikh). U kodeksu 340 nalazi se njegova kratka rasprava o jednom nesigurnom hadisu koji su mostarski hatibi upotrebljavali u džumanskoj hutbi. To je zapravo Karabegov odgovor na jedan upit mostarskog muderisa Fejzulah ef. Milavića.

Na listu 152a kodeksa 361 nalazi se kratka rasprava o smrti od nekog Ibrahima iz Sarajeva.

Komentar na djelo o arapskoj sintaksi napisao je Hadži Selim Ćose, imam Ćose hodžine džamije u Mostaru. Komentar je napisan 1635. godine. Nedostaje početak, gdje bi trebao biti naslov djela (kodeks 480).

Zbirku (medžmuu), koja sadrži recepte za liječenje raznih bolesti narodnim lijekovima, napisao je Halil Hrle iz Stoca (kodeks 520).

I kodeks 547 je ljekaruša, koju je napisao Mula Muhamed Turić 1785. godine. Između ostalog, ima i uputstvo kako se pravi murećef (tuš).

Raspravu iz islamskog prava (nedostaje početak, pa se nije utvrdio naslov) napisao je Muhamed, sin Džafera iz Mostara, 1799. godine (kodeks 572).

Po jednom citatu u kodeksu broj 751 (list 30b) znamo da je mostarski muftija šejh Ali efendija, ranije blagajski muftija, napisao komentar djelu Siratul islam od Rukn-ul islama Muhameda ibn Ebu Bekra el-Hanefi. Sam kodeks, koji nema početka, napisao je Hasan, sin Nesuha iz Mostara, 1571. godine.

Kodeks broj 741 sadrži raspravu na srpskohrvatskom jeziku, pisanu arapskim pismom (alhamijado), o ustanovljavanju vremena po „ala turka” satu pomoću sprave za mjerenje visine sunca, tzv. „rubtahte”. Raspravi nedostaje početak.

II

Od do sada poznatih djela naših ljudi, koji su pisali na orijentalnim jezicima, u Arhivu Hercegovine nalaze se sljedeća:

Feth ul-esrar, šerh ala isašgušdzi od Muhameda ef. Čajničanina (kodeksi 1, 1, 360, 554).

Menakib (Biografija Mustafe Sidki ef. Karabega) od Abdulah ef. Riđanovića (k. 29).

Muhtesar fin-nahv od Ibrahima ef. Opijača (k. 143).

Hašija ala Šerh ul-kasida el-Lamija od Mustafe ibn Jusufa - Šejh Juje (k. 239).

Menakib (Biografija Šejh Juje) od Ibrahima ef. Opijača (k. 239).

Šerh ul-Misbah od Ibrahima ef. Opijača (k. 283, 303).

Muhadaret ul-evail... od Šejh Ali Dedeta Mostarca (k. 269).

Fetavai-Ahmeđi od Hadži Ahmeđa ef. Mostarca (k. 311).

Muhtedžib ul-husul šerh Muntehab ul-usul od Mustafe ibn Jusufa-Šejh Juje (k. 349).

Šerh Risalet ul-Kemalije od Ibrahima ef. Opijača (k. 371).

Šerh Dibadže min Muhtesar ul-meani od Mustafe ibn Jusufa - Šejh Juje (k. 643).

III

Pjesme, odnosno pojedinačni stihovi brojnih naših pjesnika, koji su pjevali na orijentalnim jezicima, prvenstveno turskom, nalaze se u mnogim kodeksima. Tako imamo pjesama, odnosno stihova od:

Derviš-paše Bajezidagića (k. 74, 95, 49, 593).

Zijaije Mostarca (k. 69, 74).

Abdi ef. Beograđanina (k. 74).

Hadži Derviš ef. Mostarca (k. 74, 95).

Zijai Čelebije (k. 74).

Medžazije Mostarca (k. 74).

Mirije (k. 74).

Ali Koskije (k. 95).

Hamza ef. Puzića (k. 29).

Ishaka Uskufije (k. 180).

Mailije Mostarca (k. 200).

Meramije Mostarca (k. 200).

Šejh Juje (k. 302).

Fevzije Mostarca (k. 479).

Muhamed ef. Čišića (k. 522).

Vahdetije (k. 69).

IV

Za proučavanje pravnog života i sistema u našim krajevima u vrijeme osmanske uprave od velikog su značaja i važnosti *fetve* (decizije) domaćih muftija. U orijentalnim rukopisima Arhiva Hercegovine ima ih značajan broj. Na temelju njih možemo pratiti u kojim je mjestima u Bosni i Hercegovini sve sjedio muftija, kao što iz njih saznajemo i njihova imena. Šteta je samo što na fetvama nema datuma, pa je teže odrediti vrijeme kad je koji muftija zauzimao taj položaj. U ovim rukopisima ima od pojedinih muftija od jedne pa do deset i više zabilježenih fetvi. One su ne samo od mostarskih muftija, nego i iz drugih mjesta Bosne i Hercegovine. Jedna fetva je od muftije Mehmeda iz Beograda (k. 73). Navodimo imena pojedinih muftija po mjestu i broju rukopisa u kojem je zabilježena fetva:

Mostar:

Ahmed, 47, 49, 50, 56, 73, 74, 221, 232, 279, 284, 356, 536, 593.

Mustafa, 47, 51, 73, 279, 356, 504, 687.

Salih, 47, 73.

Šejh Ali, 73, 279.

Hasan, 73, 74, 166, 279, 356.

Šejh hadži Ahmed, 73.

Mustafa ibn Jusuf - Šejh Jujo, 345, 747.

Blagaj:

Alija, 47, 49, 50, 356, 593.

Mustafa, 49.

Sarajevo:

Mustafa, 47, 50, 73.

Ibrahim, 60, 69, 74.

Sejjid Mehmed (Muhamed?), 73, 95.

Hadži Mehmed, 73.

Fadlullah, 74.

Hadži Sinan (kadija), 74.

Pljevlje:

Omer, 59.

Prusac:

Hadži Ibrahim, 62.

Mustafa, 73.

Travnik

Mehmed, 73, 504.

Abdurrahim, 73.

Muhamed, 959.

Beograd:

Mehmed, 73.

V

U Katalogu su navedene tri idžazetname (diplome), koje Arhiv posjeduje (k. 27, 137, 211). Sve tri je izdao mostarski muderis Hadži Mahmud Arif ef. Kajtaž. Neke od ovih idžazetnama je sam Kajtaž i napisao, što svjedoči da je bio i dobar kaligraf. Diplome je izdao Ibrahimu Dervišu Ljuti, Jusufu Kajtažu i Aganu Ševkiji Dvizcu. Sve tri su datirane sa 5. redžebom 1295.(1878.) godine. Datum nam određuje kad je Kajtaž izveo ovu „halku” svojih učenika do „idžazeta”, što je za proučavanje školstva vrlo važno.

Osim ove trojice pred Kajtažom su uzeli idžazet i Hasan-beg Laktašić, Hadži hafiz Muhamed ef. Riđanović, Hamza ef. Pužić, Ali Fehmi ef. Džabić, Agan ef. Kojić, Smail ef. Balić, Mustafa ef. Hadžimahmutović i Hadži Mehmed ef. Hamzić (vid. Hasan Nametak, Mostarska ulema zadnjih sto godina. Narodna uzdanica, kalendar za 1941., str. 77-78).

VI

Za proučavanje narodne medicine u Bosni i Hercegovini od značaja su opisi pojedinih bolesti kao i recepti za njihovo liječenje. Pored dvije kompletne ljekaruše, koje smo ranije spomenuli, receptata za liječenje određenih bolesti ima i u slijedećim kodeksima: 210, 409, 421, 475, 478, 505, 520, 522, 547, 615, 627, 644, 695, 729.

Prema svemu izloženom, Katalog arapskih, turskih i perzijskih rukopisa Arhiva Hercegovine dobro će doći svima, koji proučavaju prošlost Muslimana Bosne i Hercegovine, naročito kulturnu.

Mahmud Traljić